

Poemes que es fan amics

LLIBRES / POESIA / 5 NOVEMBRE, 2019

La nit

Suposo que ja sabeu, per experiència pròpia o perquè es tracta d'un tòpic molt explotat, que la consciència del pas del temps canvia quan som al llit i resulta que no podem dormir, i ve la nit, que expandeix ses tenebres, i pocs animals no clouen les palpebres, que deia aquell. Llavors, el temps, que sembla que alenteixi la marxa, fa que reaccionem de dues maneres possibles, com a mínim: o bé ens amara l'angoixa, o bé en traiem profit. El que és important, però, és que per a nosaltres les hores d'insomni són enteses com una càpsula de temps, perquè vivim un aïllament anormal: és un temps que gairebé no existeix, en el qual podríem fer i desfer i ningú no se n'adonaria, perquè anem a deshora del món i ningú no ens veu. Carner, un dels grans insomnes de la nostra tradició, va tenir el detall d'explicar-nos-ho a *El cor quiet* (1925) i, més concretament, a la primera secció del volum, «Les nits». Dels deu poemes que té la secció, n'hi ha un, «A mig son», que, com el seu nom indica, se centra en una mena d'insomni que encara és més isolat que els altres, i és aquell que apareix entre dos sons: quan et despertes a mitja nit, amb cert neguit, i proves de dormir altre cop però no te'n surts. Carner amplifica la sensació de solitud amb un parell de preguntes retòriques a l'inici del poema, que diu:

¿Quin gemec em desvetlla
d'algú que és lluny? No ho sé.

Em moc sobre el coixí, vida insegura,
massa amussada per a entendre bé.

Ombres al meu devora,
estranya solitud
d'orfe, de mort o d'animal perdut...
¿Talment, ningú no plora?

Ho hauria dit. Darrere la finestra
i la porta, cap cosa de debò.
Cap onda estranya de dolor m'arriba.
Si hi era estat, s'ha avergonyit el so.

[...]

La cambra, en comptes de servir de refugi, ens aïlla de la resta del món, i és d'aquí, de l'inconegut de fora, d'on sorgeix el neguit, la «vida insegura». Si intentem descobrir què és el que hi ha rere la porta, només se'ns acut una resposta: «cap cosa de debò». Però si no és res «de debò», el neguit es multiplica: desvariegem o és que, en realitat, «cap cosa de debò» vol dir «tot allò possible»? És curiós que, tan sols tres anys abans, T.S. Eliot hagués publicat uns versos que s'hi assemblen prou, o que, si més no, en tenen un cert regust, i que han passat a la història i al cànon mundial de la poesia, al poema «A game of chess» de *The Waste Land*:

What is that noise?
The wind under the door.
What is that noise now? What is the wind doing?
Nothing again nothing.

[...]

El parallelisme que s'estableix entre «darrere la finestra / i la porta, cap cosa de debò» i «What is that noise now? / The wind under the door» es reforça encara més quan comparem la força d'aquest «Nothing» que es repeteix en el poema d'Eliot amb el «cap cosa» de Carner, que és la traducció literal de *nothing*. L'angoixa en tots dos, a més, es plasma mitjançant una pregunta que no té resposta, quan sentim o ens sembla sentir alguna cosa, però els nostres ulls no ho veuen, perquè és fosc i, sobretot, perquè el so prové de fora de l'habitació: només podem confiar en el sentit de l'oïda que, en un estat de neguit, ens fa dubtar del que vivim i sentim.

Tornem, però, a Carner. Una mica més endavant, en l'última secció del llibre, «L'assenyament», el poeta tracta la mateixa escena, l'insomni entre dos sons. Però, si en la primera ocasió el jo poètic ho vivia amb angoixa, en aquest cas és capaç de viure-ho tranquil·lament, sense neguit, com aquell que es desvetlla, mira el rellotge i s'adona, plàcidament, que encara li queden hores de descans. Es tracta del poema «Interval», i diu així:

Obro els ulls. Quina pura calma!
Sóc a dins d'una verda balma.

—És la persiana qui ho fa—

Visc. ¿Qui sap si viuré demà?

Em recordo un pecat antic.

(Tan indefens, he estat inic!)

Oh, gràcies, déu, per ta dolcesa

i per ta espera desatesa

I l'aura nova de frescor

damunt l'estòlid pecador!

Saltirona, al lluny, la tartana:

un dolç somriure m'encomana.

Tot just lo mar s'ha coronat

De sos primers nimbes taronges.

Desapareixo, d'un plegat.

Mos ulls, altre cop, s'han tancat.

La veu que ha dit: —Massa aviat!—

¿era l'àngel, el vent gemat

o la campana de les monges?

Entre un poema i l'altre hi ha l'evolució del jo poètic, l'angoixa se'n va i dona pas a una acceptació vital que es mostrarà també, en major o menor mesura, pràcticament en tots els poemes d'«assenyament» —i el nom de la secció, neologisme creat per Carner, indica que serà així. Que agafi exactament la mateixa escena i que en canvi la sensació de pànic per la de pau no és casualitat, és clar, sinó que serveix per mostrar la maduresa adquirida, tot i que cal tenir en compte que el jo poètic continua tenint insomni, tanmateix: pensa encara en els seus pecats, però ara amb certa lleugeresa. Carner, amb somriure burleta, explica en *El cor quiet* —i en aquests dos poemes, en concret— la superació d'una crisi, però no en fa una lectura optimista de manual d'autoajuda: al cap i a la fi, els maldecaps encara hi són, com el neguit, l'única diferència és que ha entès com conviure-hi.

La persiana

Però què fa que «A mig son» transmeti tanta angoixa i, en canvi, «Interval» produeixi l'efecte contrari? El que en el poema anterior era neguitós ara ens apareix alegre, menys greu, amb un jo poètic que, amb l'ús de les exclamacions, acaba tenint un deix d'home trempat que ha acabat acceptant la culpa. L'habitació, que abans era vista com un lloc opressiu, com a presó que ens aïllava de la vida exterior, ara es transforma en un refugi, en una «verda balma» creada pel ressol de la persiana. De fet, si hi anem pensant, l'element de la persiana, la claror verdosa que s'hi escola, és la diferència més gran entre un poema i l'altre, perquè és l'únic element que permet que hi hagi una relació entre el que passa a l'interior i a l'exterior de la cambra; els sons desconeguts i paorosos —el que sembla el plor desconegut d'orfe, de mort o d'animal perdut— del primer poema donen pas als sons reconeguts i familiars del segon: el so de la tartana, el vent, la campana de les monges.

M'atreviria a dir que la persiana és tan rellevant que el poema, vist com a dibuix, com a calligrama, té la forma d'una finestra —que seria la totalitat del poema— amb la persiana mig abaixada —que serien els apartats formats entre el primer i el dotzè vers. I té tota la lògica que sigui així: abans dèiem que els dos poemes se centraven en aquella mena d'insomni que creava una parcel·la de temps, un aïllament doble, perquè es tractava d'aquell temps de vetlla entre dos sons, és a dir: en l'interval de temps que trobem entre un son i l'altre. De la mateixa manera, la claror que s'escola entre els dos llistons verds de la persiana és la metàfora visual exacta: l'espai que hi ha entre dues foscos, però que representa molt més que una sola imatge, i que en el poema és capaç de representar aquell espai mort, gairebé inexistent, que tan sols existeix en el fil del nostre pensament, un temps que ningú intuirà mai, si no fos que, ai las!, el poeta ha decidit plasmar-lo en un poema. L'insomni és representat, doncs, per aquest buit entre els llistons d'una senzilla persiana, però ara aquest temps es vincula al verd, a la claror del matí, als primers sons de l'alba, a l'esperança.

L'amic

Anar a parar a «Cambra de la tardor», després de tot aquest meandre, sembla tan natural com beure aigua de la font. Xavier Macià i Núria Perpinyà ja publicaren l'any 1987 «“Sóc més lluny d'estimar-te”, més enllà del plagi: *Cambra de tardor* i *La lliçó*, de Gabriel Ferrater»¹, en què feien un repàs a les influències directes de Ferrater en aquest poema: hi tornen a aparèixer els mateixos versos d'Eliot que hem vist anteriorment, que segons els autors es poden percebre en el diàleg i alhora la incomunicació que s'estableix entre els amants:

[...] Dignes, te'n recordaràs
d'aquesta cambra?

«Me l'estimo molt.

Aquelles veus d'obriers — Què són?»

Paletes:

manca una casa a la mançana.

«Canten,

i avui no els sento. Criden, riuen,

i avui que callen em fa estrany».

Així com el record de «La poma escollida» de Carner en el vers que diu: «se'ns va morint la llum, que era color / de mel, i ara és color d'olor de poma» (v. 6 i 7). Però el que és més rellevant del poema és la representació del pas del temps i les veus que s'hi acumulen. Ferrater ho aconsegueix amb un recurs habitual en la literatura: hi ha un objecte, la persiana, que fa remoure uns records. Podríem dir, doncs, que la persiana és la que genera tot el reguitzell de pensaments o, com diria Carner, «és la persiana qui ho fa». La persiana i la cambra són els únics elements invariables, els únics que han estat presents durant tot el procés vital del jo poètic fins a arribar al present i sense patir cap canvi. En contraposició, un seguit d'elements que ajuden a comprendre el pas feixuc del temps: les lentes hores, les

fulles roges, l'absència dels paletes, la llum color d'olor de poma. Com la magdalena de Proust, el jo poètic observa la persiana com a últim bastió inalterable i la imatge genera una acumulació de records; segurament, ho fa per les característiques mateixes de l'objecte i tot allò que representa metafòricament: és nítid, opac, però deixa passar alhora la llum de fora; és present, però capaç de retornar el record d'un passat. És a dir, si a «Interval» Carner utilitzava la persiana —i més concretament, els clarobscurs dels llistons— com a metàfora del temps encapsulat de l'insomni, Ferrater agafa el mateix símbol per parlar del temps, també, però d'una manera més complexa: com a símbol del temps present del jo poètic, però que alhora acumula totes les experiències viscudes anteriorment en un mateix espai. És a dir, i per ser més clars: el jo poètic de «Cambra de la tardor» observa la persiana, i és conscient del seu temps present —si no fos així no hi hauria poema—, i alhora és conscient dels temps passats en aquella cambra amb l'amada. Recordant-los els fa vius altra vegada i, com Carner, amb la materialització del poema fa present un cúmul de pensaments i un fragment de temps que haurien quedat oblidats. De fet, la persiana és l'element que domina tant el primer com l'últim vers: passem de «La persiana, no del tot tancada, / com un esglai que es reté de caure a terra» (v. 1-2), és a dir, del temps present i l'element generador de records, al: «encara / tens la pell mig del sol, mig de la lluna» (v. 23-24), que és la llum de la persiana projectada sobre la noia estimada: el temps present i el temps recordat, bolcat en la figura de la noia.

Si Ferrater ho va fer de manera conscient o bé tot són un cúmul de casualitats, ja és tota una altra història. Ara bé, deixeu-me que n'afegeixi una altra, per acabar:

Josep Carner

En el més alt i més fosc de la nit, no vull sentir
l'olor de maig que brunza a fora, i és petita
la làmpara amb què en tinc prou per fer llum
a les pàgines tènues del llibre, les poesies de Carner,
que tu em vas donar ahir. Fa dos anys i quatre mesos
que vaig donar aquest llibre a una altra noia. Mots
que he llegit pensant en ella, i ella va llegir
per mi, i són del tot nous, ara
que els llegeixo per tu, pensant en tu.
Mots que ens han parlat a tots tres, i fan
que ens assemblem. Mots que romanen,
mentre ens varien els dies i se'ns muden els sentits,
oferts perquè els tornem a entendre. Com una pàtria.

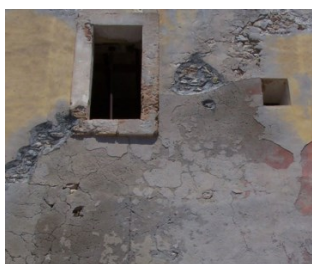
1. Macià, Xavier; Perpinyà, Núria. «Sóc més lluny d'estimar-te», més enllà del plagi: *Cambra de tardor* i *La llicó*, de Gabriel Ferrater». *Els Marges*, 38. 1987 [↗](#)

GEMMA MEDINA | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Rubí, 1989). És llicenciada en Filologia Catalana i Teoria de la Literatura i va cursar un màster d'Edició. És editora i correctora *freelance*. Ha publicat articles i ressenyes a *Núvol*, *Reduccions* i *La Directa*. És cofundadora de la col·lecció de plaquettes de poesia «Els papers díscols». Actualment viu a Budapest.

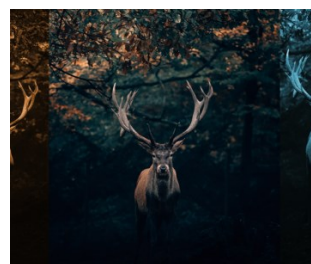
Articles relacionats

El temps de la nit

Pedrolo, l'elefant contagiós (I)

Els cérvols i la neu: la proposta de Toni Sala contra el «realisme academista»

Llibres
Cultura
Nosaltres
Contacte

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

Política de privacitat
Copyleft

© LA LECTORA 2018